

Ústřední komise fyzikální olympiády České republiky

Teoretické úlohy celostátního kola 47. ročníku FO

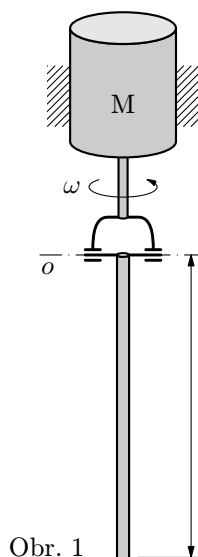
Plzeň 2006

1. Rotující soustava

Motor je upevněn ve svislé poloze. K dolnímu konci hřídele je otáčivě upevněn konec tyče délky l a zanedbatelného průřezu tak, že se tyč může otáčet okolo vodorovné osy o (obr. 1). Rotor motoru se začne otáčet spolu s osou o a jeho úhlová rychlost se bude velmi pomalu zvětšovat.

- Vysvětlete, proč v reálném zařízení po překročení určité kritické úhlové rychlosti ω_0 se tyč vychýlí ze svislé polohy.
- Určete, jak bude odchylka obíhající tyče od svislého směru záviset na úhlové rychlosti rotoru.
- Sestrojte graf této závislosti, jestliže $l = 0,50$ m. Při jaké úhlové rychlosti dosáhne odchylka tyče od svislého směru hodnoty 60° ?

Počítejte s tíhovým zrychlením $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$. Vliv okolního vzduchu zanedbejte.

Obr. 1

2. Družice

Družice Země o hmotnosti $m = 150$ kg byla navedena na kruhovou oběžnou dráhu o poloměru $R = 6,70 \cdot 10^3$ km.

- Jaká je její rychlost a oběžná doba?
- Jaká je celková mechanická energie družice? (Potenciální energii v nekonečné vzdálenosti bereme jako nulovou.)
- Jak se změní poloměr trajektorie a rychlost družice během jednoho oběhu, působí-li na ni horní vrstvy atmosféry odporovou silou o velikosti $F = 7,50 \cdot 10^{-3}$ N?

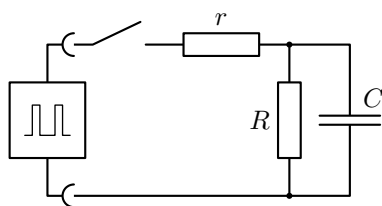
Úlohu řešte nejprve obecně, pak pro dané číselné hodnoty. Hmotnost Země $M = 5,98 \cdot 10^{24}$ kg, gravitační konstanta $\varkappa = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}$.

3. Periodické dobíjení kondenzátoru

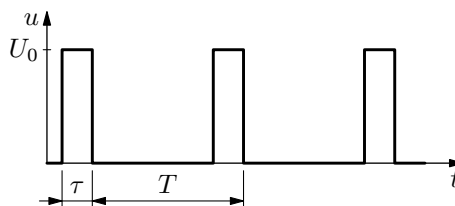
Elektrický obvod je tvořen zdrojem obdélníkových impulzů, spínačem, dvěma rezistory o odporech r a R a kondenzátorem o kapacitě C (obr. 2). Obdélníkové impulzy mají amplitudu U_0 , dobu trvání τ a periodu T (obr. 3). Vnitřní odpor zdroje je zanedbatelný. (To mj. znamená, že pokud je svorkové napětí zdroje nulové, chová se zdroj jako zkrat.)

Sepneme-li spínač, bude po delší době napětí na kondenzátoru kolísat okolo stálé průměrné hodnoty U_C , přičemž zvlnění ΔU , tj. rozdíl mezi největší a nejmenší hodnotou okamžitého napětí kondenzátoru během jedné periody zdroje, bude mnohem menší než průměrná hodnota U_C .

- Za daných předpokladů stanovte U_C a ΔU .
- Určete podmínku, kterou musí splňovat veličiny R , r , C , τ a T , aby byl zajištěn předpoklad úlohy že $\Delta U \ll U_C$.
- Ověřte, že je tato podmínka splněna, jestliže $R = 1,00 \text{ M}\Omega$, $r = 220 \text{ k}\Omega$, $C = 1,00 \text{ }\mu\text{F}$, $\tau = 2,0 \text{ ms}$, $T = 10,0 \text{ ms}$ a $U_0 = 5,00 \text{ V}$. Vypočítejte pak číselné hodnoty U_C a ΔU .

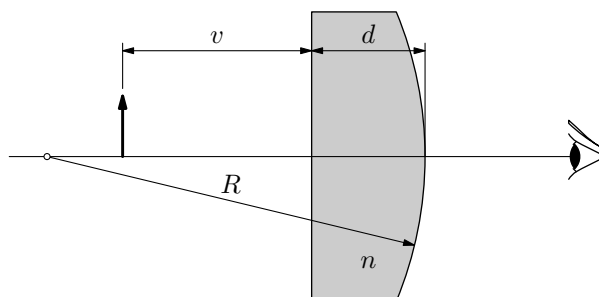
Obr. 2

Obr. 3

4. Lupa

Malý předmět pozorujeme ploskovypuklou lupou o tloušťce $d = 30 \text{ mm}$ vyrobenou ze skla o indexu lomu $n = 1,56$. Poloměr kulového rozhraní lupy je $R = -100 \text{ mm}$, předmět je ve vzdálenosti $v = 50 \text{ mm}$ od rovinného rozhraní lupy (obr. 4). Určete polohu obrazu vytvořeného lupou a jeho příčné zvětšení.

Obr. 4